

HAL
open science

Studiadennig war plas ar merc'hed evel m'emaint skeudennet el levrioù pedagogel brezhoneg

Mélanie Jouitteau

► **To cite this version:**

Mélanie Jouitteau. Studiadennig war plas ar merc'hed evel m'emaint skeudennet el levrioù pedagogel brezhoneg: gant un nebeut skeudennoù. *Al Liamm - Tir na nóg*, 2014, 403, pp.71-81. hal-01249687

HAL Id: hal-01249687

<https://hal.science/hal-01249687>

Submitted on 17 May 2022

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Studiadennig war plas ar merc'hed evel m'emañ skeudennet el levrioù pedagogel brezhoneg

Mélanie Jouitteau

melanie.jouitteau@iker.cnrs.fr

CNRS, IKER UMR 5478

Hirio an deiz, sañset, e vez un tammig aesoc'h d'ar re a oar brezhoneg kavout ul labour er yezh, ha tud deuet a lak o anv bep bloaz evit ar stummadurioù war hir-dermen, hag ar c'hentelioù noz. Met penaos vez desket ar yezh, ha gant piv? Diouzh piv eo ar binviji pedagogel a vez kinniget d'an deraouidi? Peseurt skeudenn sevenadurel a vez kinniget d'an dud a zo o teskiñ brezhoneg hiriv an deiz? Petra eo poltred ar vrezhonegerien hervez ar skeudennoù el levrioù 'pedagogel' ? Peseurt plas aroueziel a vez kinniget d'ar merc'hed eno? Daoust hag e klot gant Breizh a-vremañ? Daoust hag e klot gant hon c'hoantoù evit an dazont? Setu ar goulennoù em eus bet c'hoant klask ur respont dezho amañ.

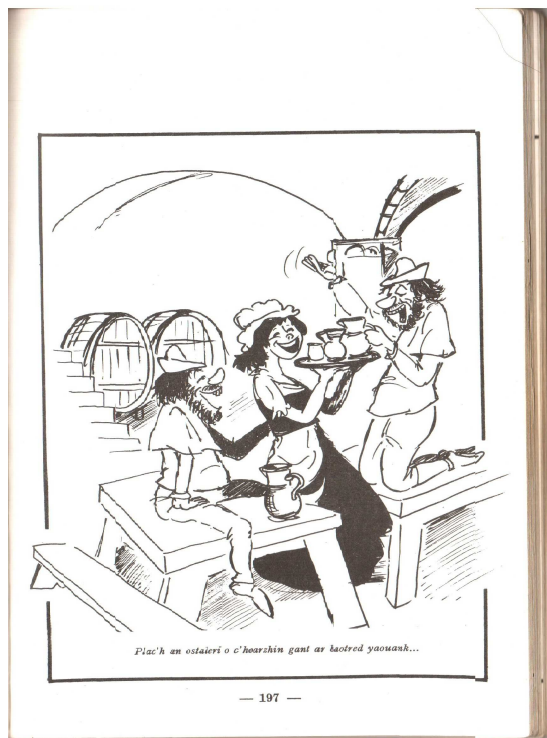
Evit diskripañ skeudenn ar vrezhonegerien a vez kinniget d'an deraouidi, on bet o klask e-barzh al levrioù savet a-ratozh-kaer 'vit ar re a grog gant ar yezh: hentennoù brezhoneg a-bep seurt, pe yezhadurigoù. N'em eus ket choazet a-ratozh-kaer hentenn-mañ-hentenn. Tapet em eus an hentennoù em boa bet tro da lenn ha studiañ pa oan-me o teskiñ ar yezh, reoù am eus implijet o kelenn ar yezh, hag un nebeut reoù all am boa kavet em levraoueg personel (1).

- (1) Denez, P. 1972. *Brezhoneg buan hag aes, le cours de breton pour tous*, Omnivox.
- Herrieu, L. 1979. *Le Breton parlé vannetais, ur blijadur é komz brezhoneg !*, Oberthur, Rennes.
- Kerrain, M. 1995. *Ni a gomz Brezhoneg, méthode de breton pour débutants*, TES.
- Davalan, N. 2000. *Hentenn OULPAN*, Skol an Emsav.
- Cassagnou, M. 2002. *Selaou, selaou*, édition Koadpin association.
- Kerrain, M. 2010. *Le guide du bretonnant*, An Amzer embanner.

Estreget ar re-se a zo. N'em eus ket klasket ren ur studi pizh war gement hentenn brezhoneg a zo. Pal ar jeu n'eo ket bet barn an hentenn-mañ-hentenn, ha n'eus ket bet sellet ouzh ar skridoù enno. Klasket em eus reiñ diazez ur tañva deus plas ar merc'hed e bed ar brezhoneg, evel m'emañ skeudennet, gant tresadennoù ha fotoioù, el levrioù pedagogel. Klasket em eus heuliañ ur metodologiezh simpl ha sklaer. Da gentañ tout em eus kontet ar skeudennoù treset hag ar fotoioù. Renket em eus anezho diouzh ma oa skeudennoù paotred pe merc'hed, paotrigoù pe merc'hedigoù, pe tudennoù all c'hoazh pa 'z eo gwir e preg a bep seurt anevaled e seurt levrioù, ha betek ur garreg ! A-benn klask divinout piv, hervez al levrioù-se, a zo sañset komz ar yezh ha piv 'zo sañset selaou, em eus lakaet kemm etre an tudennoù a vez gwelet o komz, o lenn pe o selaou, hag ar re a vez poltrejet didrouz. Kontet em eus e-touez ar re a gomz, an tudennoù a vez gwelet o soñjoù e mod bannoù-treset. Kontet em eus a-gostez an tudennoù ne oa ket sklaer lavar m'int paotr pe plac'h. Setu an disoc'h, dielfennet aze dindan, oc'h heuliañ urzh kronologel an embannadurioù.

E-barzh *Brezhoneg buan hag aes* (Denez 1972, meneget amañ diouzh adembannadur 1994) em eus kontet 40 tudenn o komz, treset gant Nono. E-touez ar re-se e kaver 36 paotr, daou

aneval (ur yar o krial hag ur c'hi o komz), ha div blac'h (p. 100, 183). An div skeudenn benel-se a bleg d'ur skeudennaouiñ hengounel a-walc'h : merc'hed oc'h ober war-dro ar re all (ar plac'h gentañ a zegas ur volennad soubenn d'unan a zo klañv), pe o tigemer ingal feulster ha brizherezh ar baotred (an eil plac'h a zo ur vaouez kozh astennet war ar straed ez eus bet taolet ur podad liv war he fenn gant ur paotr livour a vicher a vez gwelet oc'h ober goap outi). E-touez an 61 tudenn-all ha na gomzont ket e kavomp: 41 paotr a bep oad, 12 aneval (5 labous, 2 gi, ur vuoc'h, ul leon, ur marc'h, ul logodenn, ur pesk), 7 plac'h, hag un den o lenn na vez gwelet nemet h/e v/botoù. Ur sell a-dost war ar 7 plac'h a ro ur mennozh resis a-walc'h deus an aergelc'h sevenadurel: div a zo o selaou ur paotr oc'h ober al lez dezho (p.57, 164); unan a zo o keginañ p'emañ he gwaz, ruz muzelloù gantañ e pep lec'h war e fas, o tistreiñ deus gwelet ur vaouez all (p. 65), div anezhe a gerzh er straejoù pa zo kaoz deus tud all, hag unan all c'hoazh a zo un douristez er mirdi (p. 161). An hini diwezhañ (p.197) a zo ar plac'h nemeti bet skeudennaouet gant ur vicher el levr. Istitl ar skeudenn a ro deomp da c'houzout ez eo hi "plac'h an ostaleri o c'hoarzhin gant ar baotred yaouank". Ar plac'h yaouank-se a c'hoarzh forzh pegement o tegas banneoù da zaou baotr, unan anezho o terc'hel anezhi dre he zargreiz. An temoù politikel pe kevredigezhel a vez kavet e-leizh gant al livour Nono a vez skeudennaouet ingal gant un dregantad a 0% plac'h (d.l.e. gant ar 77 paotr a vez kavet en holl). Tem ar gizioù hag an oad, da skouer, p. 217, a zo bet skeudennaouet gant daou baotr yaouank ha daou baotr un tamm koshoc'h oc'h ober goap ouzh dilhad ar re gentañ, p'emañ gwisket an eil evel paotr an akademi hag egile evel ur barnour. Ne weler abeg anat ebet evit an diouer a blac'h en dresadenn.

An disoc'h hollek a ro neuze an tañva-mañ: ar merc'hed, pa vezont skeudennaouet, a vez rall a wech o komz ar yezh anezho. Al labour nemetañ kinniget d'al lennerez a seblant bezañ ul labour servij a c'houlenn e plijfe dezhi bezañ flarotet gant pratikoù. An diouer a blac'h en temoù kevredigezhel dre-vras ne ro ket spi evit plas ebet all. Arvarus e seblant bezañ ivez bed ar brezhoneg d'ar merc'hed pa 'z eo bet skeudennaouet feulster war ur vaouez gozh, gant ar paotr kablus o c'hoarzhin.

chez le marchand

1. C'est votre tour maintenant, je crois. Que voulez-vous? — 72

Le Breton parlé (Herrieu 1979), skeudennaouet gant tresadennoù Joël-Jim Sévellec ha fotoioù roet gant Herrieu, a zo e istitl: “méthode [...] offrant des notions historiques et culturelles”. Soñjet en deus neuze ar skrivagner e-barzh pouez sevenadurel e hentenn. Eno e vez kinniget ur skeudenn kalz yaouankoc’h deus ar vrezhonegerien: tost un hanterenn deus an dud poltrejet a zo bugale bihan anezho. Da ouzhpennañ vefe war ar marc’had peder skeudenn a-stroll, hag em boa lakaet a-gostez e-ser kontañ, pa veze ur mor a vugale eno,

paotredigoù kement a blac’higoù. Ar vugale o komz a zo plac’higoù (10) kement a baotrigoù (11). Daoust da se e teu da vout digempouez ar skeudennaouiñ a-fed reizh abalamour da dresadennoù ha fotoioù bugale ha ne vezont ket o kaozeal : div wech muioc’h a baotredigoù eget a blac’higoù a vez kavet neuze (23 vs. 11, ar pezh a ro 34 paotrig ha 21 plac’hig en holl). Tud deuet a vez kavet ivez, ha kempouez a-walc’h an niver anezho a fed reizh (31 paotr ha 33 plac’h, unan anezho er bajenn golo memes), met ar baotred a gomz en holl div wech muioc’h eget ar merc’hed (8 vs. 4).

Ar baotred a ziskouezh kaout micherioù liesseurt : kejañ a reer gant pesketaerien, labourerien-douar, skrivagnerien, ur mestr skol, un tresour, ur roue, ur c’habiten a vor, hag ur soudard. Dieub a-walc’h e tiskouezhont bezañ ivez e-keñver ar rummadoù reizhel : un tad a vez gwelet o skotañ al listri pa vez ar peurrest eus ar familh o lenn ul levr en e gichen (p. 59). Diouzh tu ar merc’hed avat e vez strishoc’h ar c’hoazoù, ha div blac’h nemetken a ziskouezh kaout ur vicher : ur glañdiourez hag ur skolaerez anezho. Skeudenn ar merc’hed a zo kreizennet kreñv war hini ar vamm : diwar ar peder flac’h a welomp o komz ar yezh, unan anezho nemetken a gomz d’unan deuet (ur vaouez all), an teir all o komz gant bugale (p.151, 59, 123). Kinniget e vez ingal ar merc’hed, dre ar skeudennaouiñ pe gant un istitl, evel mamm hen-mañ-hen (p. 59, 203, 207, 222, 261...). Pajenn 291 e kaver luc’hskeudenn ur plac’h deuet, daou vugel ganti. An istitl a ro deomp da c’houzout e welomp amañ poltred daou vugel. Larout a ra deomp ez int mibien ur skrivagner (kinniget dre e anv familh, diwel war ar skeudenn), “gant o mamm” (kinniget dre he anv bihan). Pa ne vez ket ar vaouez ur vamm e vez da vezañ gwreg unan bennak. Pajenn 370 e weler ur plac’h en ur sae wenn dimeziñ. Pajenn 334 e weler ur plac’h gant un istitl a ro deomp da c’houzout ez eo ur fulenn, hag a resis e vo diaes “kaved ur paotr hag e vo d’hé grad”.

Un doare sevenadurel hengounel a-gozh a seblant pouezañ neuze war ar merc’hed deuet nemetken. Holl merc’hed an tresadennoù a vez dilhad hengounel hag ur c’hoef gante, pa vez gwisket e doareoù liesseurt ar baotred hag ar vugale, paotrigoù ha merc’hedigoù. Ar gevredigezh a vez livet eno eo anat ez eo renet gant paotred yaouank, he dazont o vezañ ar vugale, a zo labour nemetañ ar merc’hed genel anezho hag ober war o zro, gant ar brasañ levenez.

E-barzh *Ni a gomz Brezhoneg* (Kerrain 1995), skeudennaouet gant Morgan, e vez sañtet ur mell chenchamant aergelc’h. Paotred ha merc’hed a vez gwelet o komz kenetrezo, ha merc’hed a vez skeudennaouet ur micher gante. Diouzh tu ar baotred, e kaver ur paotr o keginañ hag unan all oc’h ober war-dro ur bugel klañv. Ar rummad dre oad a seblant ivez kempouez a-walc’h, gant bugaligoù, paotr pe plac’h, ha tud kozh. A bep seurt tud a gomz, a leñv dourek pe a c’hoarzh, a ra farsadennoù pe a selaou ar re all.

Diaesoc'h eo bet din ivez kontañ an dud: 4 den o komz ha 4 den didrouz em eus lezet a-gostez peogwir ne oan ket bet gouest da zivizout ha paotr pe plac'h e oant. Ur sin vat ez eo kentoc'h, dre ma oant bet treset brav, nemet o reizh ne oa ket pouezus e vefe anat en dresadenn. Ur skeudenn all a zo bet dav din lemel diouzh ar gont, peogwir e veze gwelet ur mor a dud o kaozeal kenetreze en ur fest-noz, paotred ha merc'hed asambles. Kalz kempouezoc'h ez eo neuze plas ar merc'hed e pep keñver el levr-mañ, memes ma 'z eo dav merkañ memestra e chom c'hoazh ur gwallzispanti: muioc'h a baotred a vez c'hoazh en holl (119 diwar 209), hag e-touez ar re a gomz (69 diwar 121).

Hentenn OULPAN Davalan (2000) em eus studiet nemet al levrenn gentañ diouti, hag aes eo bet ar gont. 210 den a zo, kant dre gant o komz, kant dre gant paotred all. An tudennoù a vez atav ar memes dremm ganto : paotred deuet, na yaouank na kozh. Pa vez roet un anv d'an tudennoù gant un istitl e vez : Alan, Gloutron, Iwan, Yann, Max, Olier, Bob pe Ibrahim. A-fed merc'hed avat, tu ebet da c'houzout muioc'h estreget-se: n'eo ket sur e vefe dioute memes. Bed ar brezhoneg a zo kinniget amañ a zo graet gant paotred, hag evito o-unan.

E 2002 e oa deuet er-maez an hentenn gentañ skrivet gant ur plac'h (Mona Bouzec-Cassagnou, gant Dominik Bossé), an tresañ a oa graet gant Vincent Lefèvre ha Vincent Lozac'hmeur. Muioc'h a baotred e vez kavet eno (93 paotr vs. 40 plac'h). Ar baotred a gomz muioc'h (19 paotr o komz vs. 7 plac'h ha 6 labous). Bugale a vez gwelet, o komz, o selaou pe digomz, kalz muioc'h a baotrig (15) eget a blac'hig (3, digomz). Daou baotrig a vez gwelet o komz, unan o selaou ha daouzek digomz. Ar baotred a seblant kaout micherioù liesseurt : kinniget a zo deomp pesketaerien p. 161, soudarded p.131, paotr an ti bank p.136, paotr an davarn pe ul labourer-douar p.135. Mennozhoù politikel o deus ivez: spurmantiñ a reer ur republikan bet krouget hag un ekolo. Diouzh tu ar merc'hed avat, e weler div wech ur plac'h o tibluskañ avaloù-douar p.58 ha 62, ur vatezh p. 163, ur vamm p. 54. Ur plac'h a vez gwelet o rein urzhioù d'unan bennak: ur robot da walc'hiñ al listri (p.125). Ar merc'hed a gomz da dud deuet a gomz da verc'hed all, o kafeta.

An hini diwezhañ embannet em c'horpus, *Le guide du bretonnant* (Kerrain 2010), a zo bet skeudennaouet gant Degast'. Ur wech c'hoazh e vez kavet muioc'h a baotred o vrezhonegañ. Diwar 26 hinienn poltrejet o komz brezhoneg, 17 anezho a zo paotred, tapet hanter-kant vloaz al lodenn vrasañ anezho, gant nemet un nebeut paotred yaouank en o zouez. Dek paotr ouzhpenn a vez kavet digomz. Piv c'hoazh 'zo bet skeudennaouet oc'h ober gant ar yezh ? Setu al listenn anezho en urzh digresk : meskl (ur strollad anezho o komz, 3 hinienn anezho didrouz), istr (2 anezho o komz, 2 anezho didrouz), pesk (1 anezho o komz, 5 anezho didrouz), buzhug (1 anezho o komz, 3 anezho didrouz)... hag a benn ar fin ur vaouez o kanañ ur c'hantik, dilhad hengounel hag ur c'hoef ganti, ha div all c'hoazh poltrejet didrouz. Heuliet eo ar merc'hed a-dost gant menhir pe melc'houed (unan o komz, unan didrouz pep hini). Hervez al levr-se neuze, en dije an den kement a chañs da glevet ur martian o komz brezhoneg (pajenn golo) eget klevout ur vaouez (o kanañ ur c'hantik).

D'ar c'hont-se ez eo dav din ouzhpennañ ur vaouez ha n'em boa ket kontet d'al lennadenn gentañ. Er-maez ar gont e oa chomet dre ma ne oa ket bet treset. Ne lar ket grik anezhi kennebeut-all, met bout 'zo anezhi memestra peogwir e weler unan o kaozeal dezhi.

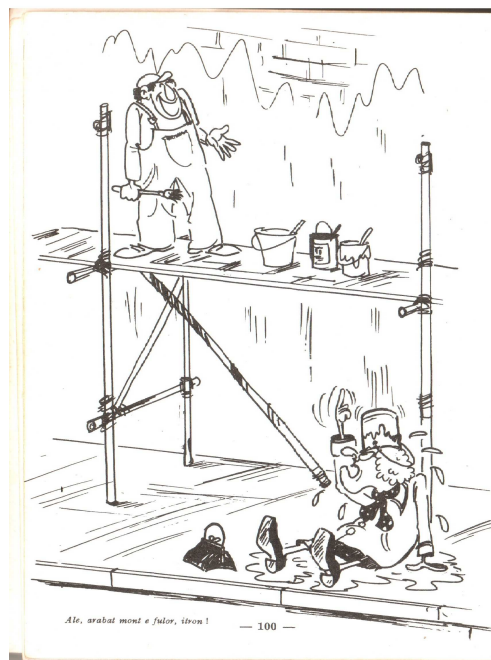
PROBLEME : c'est un mot utilisé à toutes les sauces en français.
Kaout an dizober eus mell bec'h...

Pajenn 121 e weler ur paotr a ziskouezh implij ur benveg luc'hskeudenniñ war vord ar mor, hag a lavar da unan bennak ha ne weler ket : «Souz un tamm, karedig». O c'hoarzhiñ emañ ar paotr, laouen, hag eñ o kuzhat ur skritell a lavar «toull (don) ». Diouzh ul lennadenn hetero, ez eus neuze ur vaouez ouzhpenn da gontañ. Resisoc'h vefe neuze kontañ evit al levr a-bezh ur vaouezh o kanañ “Jezuz pegen bras eo”, div o tevel hag unan all a zo o paouez bezañ lazhet gant unan a ra “karedig” anezhi. Merc'hed yaouank c'hoant bras ganeoc'h komz ha deskiñ ar yezh, setu ar plas e vo dav deoc'h ober ho mad gantañ? Bruderezh al levr a embann fraezh: “Le guide du bretonnant propose, *non sans humour*, un regard sur la langue bretonne différent des autres ouvrages”.

Merc'hed yaouank c'hoant bras gante komz ha deskiñ ar yezh ez eo eta ar mod fent ez eo dav dezho ober ho mad gantañ.

Skeudennoù ‘zo skeudennoù. Tra muioc’h, tra ouzhpenn. Kinnig a reont splann un doare da welet ar gevredigezh, ha lenner ebet n’eo rediet da heuliañ an doare kevredigezh kinniget ganto. Goulennoù digor a chom : Peseurt skog gant ar skeudennoù-se war ar baotred hag ar merc'hed o teskiñ ? War ar re o kelenn ? Peseurt micher a c'hell ar merc'hed tapout gant ar yezh da vat, ha peseurt micher e soñj dezho e c'hellont tapout ? Perak e chomfe ar merc'hed e bed ar brezhoneg ma vez kinniget dezho ur plas aroueziel ken dister ha betek arvarus?

Peseurt doare emzalc’h vez distignet gant ur seurt aergelc’h sevenadurel? War-zu ar baotred? War-zu ar merc'hed? Lod eus ar merc'hed a nac’h plegañ dirak ur plas ne vefe ket dereat dezho. Penaos e vez sellet, hiriv an deiz, ouzh ar merc'hed a faot dezho kuitaat bedig-bed an tri M (Maouez, Mamm, Matez) gant kevredigezh ar vrezonegerien. Petra eo war ar gudenn-se savboent ar stummadurioù arc’hantaouet gant ar Stad?

E Bro-c’hall hag er Stadoù Unanet ‘vez kaoz abaoe pell deus ‘ar solier gwer’, ur solier diwel hag a vir ar merc'hed da gaout o flas er gevredigezh. E Breizh hiriz an deiz, daoust ha ne vefe ket ur solier greunvaen an hini eo e vefe ?